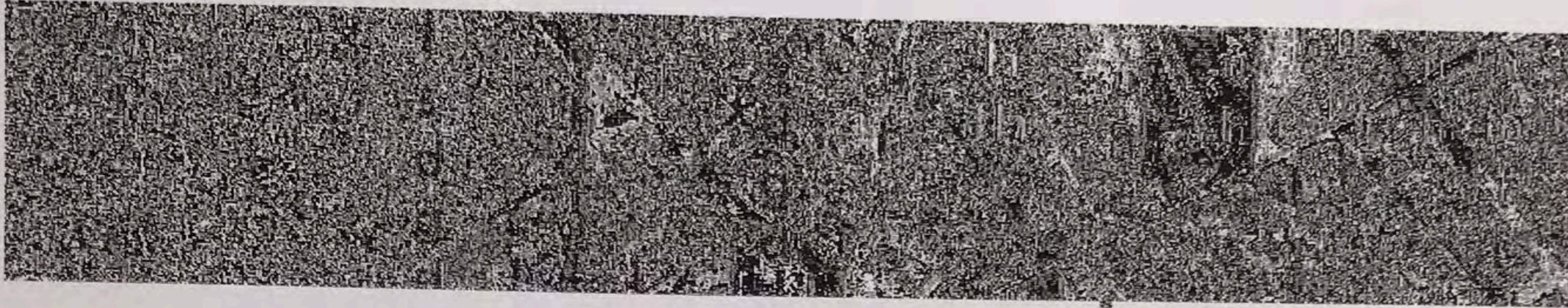

Sekil Grameri

Şekil Grameri

Editör : Senem Doyduk

Gramer başlığının Metropolistanbul dosyaları arasında ilk kez İstanbul'un ön planda olmadığı bir dosya konusu olması, bu konunun yeni bir alan olarak belirmesi ile açıklanabilmekle birlikte, dosya çalışmasının asıl amacı bu konuyu araştıran genç araştırmacıların dikkatini bir çalışma alanı olarak İstanbul'a çekebilmektir. Metropolistanbul'un Ocak ayı teması kapsamında "Şekil Grameri" konusunun incelenmesi, doktora tezlerini yurt dışında bu konuda çalışmış olan iki akademisyenin değerli katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Y Doç. Dr. Murat Çetin (Yeditepe Üniversitesi) ve Y Doç. Dr. Birgül Çolakoğlu (Yıldız Teknik Üniversitesi) makaleleri aracılığı ile mimarlık ve gramer arasında, aslında kurulması güç gibi görünen bağlantının hangi araçlar ile gerçekleştirildiği ortaya konmaktadır. Metinlerde; şekil grameri konusunun içeriğindeki kurallar sisteminin ortaya konması ile mimarlığın içindeki dilbilimin ne ölçüde yer aldığı tartışılmıştır. Mimarlık biçimlerinin rasgele yapılmış ürünler olmadığı ve yüzyıllar içindeki dönüşüm sürecinde tüm morfolojik değişimlerin de bir anlatımı olduğu düşünülecek olursa; bu anlatımın bir dili, bu dilin de grameri ve kuralları olduğu düşünülmektedir. Mimarlar özelinde tasarımcı gruplar arasında çokça eleştirilen ve yadırganan bu konu, çoğu kez, "indirgemeci" bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Farklı ölçeklerde; bir kent dokusu, bir yapı tipi ya da karmaşık bir bezeme ölçeğindeki kimi zaman "tuhaf" ve karmaşık" olan bir araya gelişlerin altındaki "kuralları" ve "sistemi" ortaya koymaya çalışan şekil grameri konusu G. Stiny ve J. Gibs öncülüğünde 1970'li yıllardan beri çalışılacak bir konu olmakla birlikte ülkemizde çok daha yakın tarihlerde araştırmacılar tarafından ele alındığı söylenebilir. Mimarlık tasarımlarının yalnız "yaratıcı mimarlar" tarafından problemlerin "çözülmesi" ile gerçekleştiğine emin olarak mesleklerini sürdüren mimarlara bu konunun sevimsiz görünmesi anlaşılır bir durumdur. Bu yaratan ve çözen "ulu tasarımcı" pozisyonundan belki de ileride sadece

Arama :

E-Posta :

Şifre :

Beni Hatırla

Üye Ol Şifremi Unuttum

» ANASAYFA

» METROPOLİSTANBUL HAKKINDA

» TEMA HAKKINDA

» TEMA MAKALELERİ

» KATKI SAĞLAYANLAR

- Murat Çetin
- Birgül Çolakoğlu

» TEMALAR

- Kent Ve Sinema
- İstanbul Derbileri
- İstanbul Ve Deniz
- Tüm Arşiv

» İSTANBUL ARŞİVİ

yapıları ve kentleri oluşturacak programları kullanan öznel durumuna indirgenme ihtimalinin kulağa hiç hoş gelmediği kesin. Ayrıca, konunun uzmanları tarafından ortaya konan, üretim ve çevre koşullarınca belirlenen tasarım girdilerinin sistematik biçimde parametrik bileşenler olarak ifade edildiği "denklemler", obje, yapı ya da kent biçimlerine dair topolojik "formüller" alışlagelmiş mekan ya da kent analiz yöntemlerinin çok da dışında ve ilk bakışta anlaşılması güç gibi görülebilir. Ancak, tüm bu anlama güçlükleri ve bağlantı kurmaktaki zorluk bir yana, teknolojik gelişmeler ve bilimsel yaklaşımın getirdiği farklı açılım potansiyelleri göz önüne alınırsa "Şekil Grameri" yadsınamayacak ve gelecekte yoğun bir şekilde gündemde olacak bir konu olduğu kesin.

* Metropolistanbul.com sayfasının üst banner'ında yer alan, "Şekil Grameri" temasına ilişkin görsel Senem Doyduk'a aittir.

Tema Makaleleri

Kamusal Alanın Şifresi: Bir Yazın Olarak Kent; Biçimsel Dili Olarak Mimarlık ve Grameri Olarak Geometri

Kural Tabanlı Tasarım Yöntemi-Biçim Grameri

Sponsorlar

arkitera.com

www.arkitera.com

www.iletisim.com.tr

bilisim

www.redbilisim.com

[Bize Ulaşın](#) [Kullanım Koşulları](#)

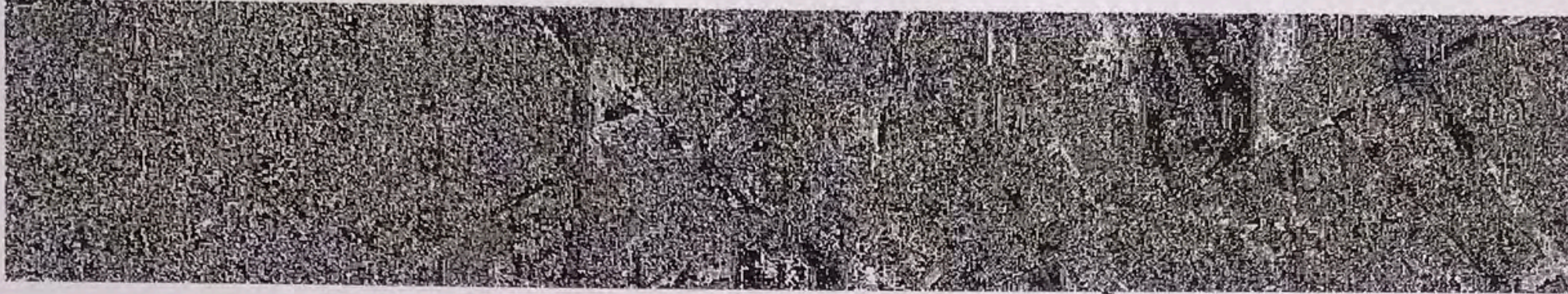
POWERED by RED

- Kitaplar
- Tezler
- Süreli Yayınlar

» İSTANBUL ETKİNLİKLERİ

Şekil Grameri

Şekil Grameri

Tema Editörü: Senem Doyduk

Kamusal Alanın Şifresi: Bir Yazın Olarak Kent; Biçimsel Dili Olarak Mimarlık ve Grameri Olarak Geometri
Murat Çetin

Kent ve gramer gibi iki ayrı ve görünüşte ilintisiz kavramın nasıl bir araya geleceği konusunda kuşku duyulabilir. Ancak gramerin bir dilin altyapısını oluşturan bir kurallar sistemi, kentin ise çeşitli imgelerle kamusal içeriği gerek koşullandıran, gerek betimleyen fiziksel bir üst yapı olduğu düşünülürse bu ilişki daha rahat kurulabilir. Özellikle, genetik biliminin insanoğlunun yaratılışının biyolojik kodlarını çözmeye başladığı bir çağa doğru ilerlediğimiz düşünülürse, kodlama olgusunun olumlu ve olumsuz yönleriyle önemi tartışılmaz. Mimari çevreyi de toplumun davranışlarıyla biçimlenen kültürel bir kodlama ve aktarım aracı olarak ele aldığımızda, kodlama süreci ve bu kodlara yüklenen anlamlar önem kazanır. Son dönemlerde oldukça popüler olan Dan Brown, "Da Vinci Şifresi" ile görsel öğelerin, fiziki çevre ve özellikle de mimari mekanın tarihsel ve toplumsal olguları kodlaması ve süreklilik içerisinde aktarması olgusunu sürükleyici bir roman içinde ele alıyor. Benzer şekilde, daha az popüler (ancak güncel) olmakla birlikte, kamusal alanın içeriğini oluşturan ve kent sosyolojisi disiplininin çalışma alanı içinde yer alan sosyo-ekonomik, politik ve kültürel olguların da çözümlenmesi gereken şifreler içerdiği ve bunların kent morfolojisi aracılığı ile kodlandığı varsayımından yola çıkılacak olursa, kentin toplumsal bir yazın eseri, bu içeriğin iletişim mecrasının bizzat kentin morfolojisi, bu morfolojinin dilini oluşturan mimari dokunun gramatik yapısının da mekanın geometrik kurgusu olduğu ileri sürülebilir. Kimi akademisyenlerce salt bir post-rasyonalizasyon olarak görülen ve indirgemeci bir yaklaşım olarak algılanan şekil gramerleri, mekansal kurgulara yönelik tipolojik kökenli bir şifre çözümlenme aracı sunmakta...

Makalenin Devamı | Yorumlar

Kural Tabanlı Tasarım Yöntemi-Biçim Grameri
Birgül Çolakoğlu

Arama : E-Posta : Şifre : Beni Hatırla Üye Ol Şifremi Unuttum

» ANASAYFA

» METROPOLİSTANBUL HAKKINDA

» TEMA HAKKINDA

» TEMA MAKALELERİ

» KATKI SAĞLAYANLAR

- Murat Çetin
- Birgül Çolakoğlu

» TEMALAR

- Kent Ve Sinema
- İstanbul Derbileri
- İstanbul Ve Deniz
- Tüm Arşiv

» İSTANBUL ARŞİVİ

Biçim grameri, 70 li yıllarda Stiny ve Gibs(1) tarafından geliştirilmiş kural tabanlı bir tasarım yöntemidir. İlk dönem biçim grameri çalışmaları analiz ağırlıklıdır. Bu çalışmalar, biçim grameri kuramının tasarım kuramı, bilgisayar destekli tasarım (CAD) ve ilişkili alanlarda kabul gören bir paradigma olmasını sağlamıştır. Konu ile ilgili olarak yapılan ilk çalışma Stiny nin 1977 de yazdığı " Ice-Ray: a note on the generation of Chinese lattice designs" isimli makalesidir. Bu çalışmada Çin buz deseni kompozisyonları beş basit kural içeren gramer ile anlatılmış, gramer kuralları kullanılarak mevcut Çin buz desenlerinin ve aynı stilde sayısız tasarımın yapılabileceği gösterilmiştir. Buna benzer çalışmalar İslam süsleme motiflerinin ve Selçuklu halı desen gramerlerinin çıkarılmasında uygulanmıştır.

Resim 1: Selçuklu halısı desen grameri, YTU, Saro Dionyan

Bu çalışmayı complex gramerler kullanarak mimari stil analizi yapan Stiny ve Mitchell(2) in ürettiği Palladian grameri izlemiştir. Devam eden yıllarda biçim grameri farklı mimari dillerin (Guiseppe Terragni(3), Frank Lyod Wrigt(4), Glenn Murgutt(5), Christopher Wrenn(6)), geleneksel mimari stillerin (Japanese tea rooms(7), bungalows of Buffalo(8), Queen Anne Houses(9)) ve Mughul bahçeleri(10) peyzaj mimarisinin analizinde kullanılmıştır. İkinci dönem biçim grameri çalışmaları Frederic Frobel in çocuk yuvası yöntemi ile mimari tasarım atölyesinde uygulanan tasarım yöntemlerinin benzerliğinden yola çıkarak geliştirilen üç boyutlu tasarım kompozisyonları üretme çalışmalarıdır. Alman eğitimci Frobel tarafından 19. yy in başında geliştirilen yöntemde üç farklı form tanımlanmıştır; bilim formları, sanat formları ve doğa formları. Bilim formları çocukla...

Makalenin Devamı | Yorumlar

Sponsorlar

arkiteracom

www.arkitera.com

www.iletisim.com.tr

bilisim

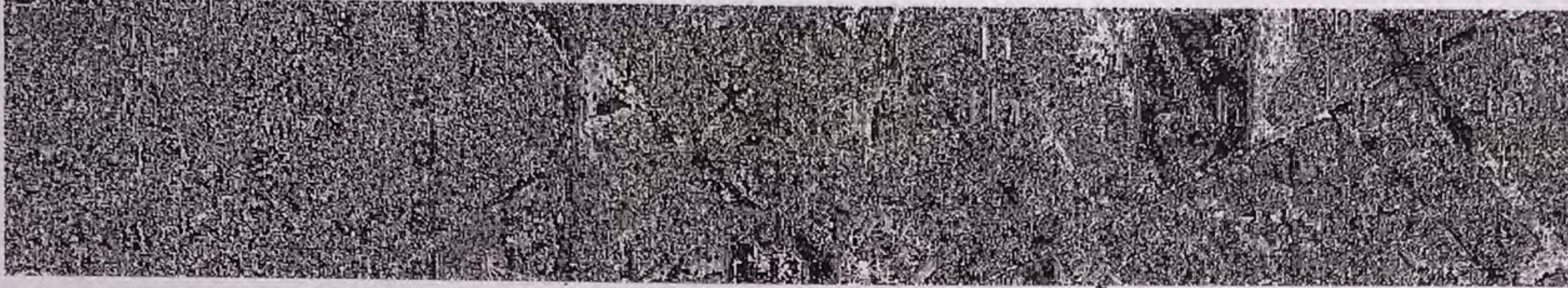
www.redbilisim.com

[Bize Ulaşın](#) [Kullanım Koşulları](#)

POWERED by RED

Sekil Grameri

Kamusal Alanın Şifresi: Bir Yazın Olarak Kent; Biçimsel Dili Olarak Mimarlık ve Grameri Olarak Geometri

Yazar : Murat Çetin

Kent ve gramer gibi iki ayrı ve görünüşte ilintisiz kavramın nasıl bir araya geleceği konusunda kuşku duyulabilir. Ancak gramerin bir dilin altyapısını oluşturan bir kurallar sistemi, kent ise çeşitli imgelerle kamusal içeriği gerek koşullandıran, gerek betimleyen fiziksel bir üst yapı olduğu düşünülürse bu ilişki daha rahat kurulabilir. Özellikle, genetik biliminin insanoğlunun yaratılışının biyolojik kodlarını çözmeye başladığı bir çağa doğru ilerlediğimiz düşünülürse, kodlama olgusunun olumlu ve olumsuz yönleriyle önemi tartışılmaz. Mimari çevreyi de toplumun davranışlarıyla biçimlenen kültürel bir kodlama ve aktarım aracı olarak ele aldığımızda, kodlama süreci ve bu kodlara yüklenen anlamlar önem kazanır. Son dönemlerde oldukça popüler olan Dan Brown, "Da Vinci Şifresi" ile görsel öğelerin, fiziki çevre ve özellikle de mimari mekanın tarihsel ve toplumsal olguları kodlaması ve süreklilik içerisinde aktarması olgusunu sürükleyici bir roman içinde ele alıyor. Benzer şekilde, daha az popüler (ancak güncel) olmakla birlikte, kamusal alanın içeriğini oluşturan ve kent sosyolojisi disiplininin çalışma alanı içinde yer alan sosyo-ekonomik, politik ve kültürel olguların da çözümlenmesi gereken şifreler içerdiği ve bunların kent morfolojisi aracılığı ile kodlandığı varsayımından yola çıkılacak olursa, kent toplumsal bir yazın eseri, bu içeriğin iletişim mecrasının bizzat kent morfolojisi, bu morfolojinin dilini oluşturan mimari dokunun gramatik yapısının da mekanın geometrik kurgusu olduğu ileri sürülebilir. Kimi akademisyenlerce salt bir post-rasyonalizasyon olarak görülen ve indirgemeci bir yaklaşım olarak algılanan şekil gramerleri, mekansal kurgulara yönelik tipolojik kökenli bir şifre çözümleme aracı sunmaktadır. Bu yazı şekil gramerleri konusunun genel bir tanıtımının yanı sıra bu disiplinin kent morfolojisi disiplini ile kesiştiği bir alanda kent kamusal içeriğinin yorumlanması için bir yöntem ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kentin mimarisi, insanoğlunun dışsal evriminin sergilendiği ve toplumun önce sözel kültürden, yazılı kültüre, sonrasında da görsel kültüre ve giderek tüm bu bilgi birikiminin dijital olarak kodlandığı dijital kültüre doğru dönüştüğü bu evrim süreci içinde de kültürel bilginin tektonik olarak kodlandığı bir fiziksel ortam oluşturur. Diğer bir deyişle kent yaşayanlarıyla konuşur ve bu dilin kendine has grameri ile mesajlar iletir. Mesajların içeriği ve kullanılan sözcük dağarcığı değişse de o dilin grameri önemli sosyolojik dönüşümler olmadıkça sürekliliğini korur. Mimarlık - dil ilişkisi, burada gösterge ve anlambilimsel açılardan öte, kent-mimarisi morfolojisinin kompozisyon kuralları bütünündeki dilbilimsel özelliklerinin saptanması doğrultusunda ele

Arama :

E-Posta :

Şifre :

Beni Hatırla

Üye Ol Şifremi Unuttum

» ANASAYFA

» METROPOLİSTANBUL HAKKINDA

» TEMA HAKKINDA

» TEMA MAKALELERİ

» KATKI SAĞLAYANLAR

- Murat Çetin
- Birgül Çolakoğlu

» TEMALAR

- Kent Ve Sinema
- İstanbul Derbileri
- İstanbul Ve Deniz
- Tüm Arşiv

» İSTANBUL ARŞİVİ

alınmıştır. Evrim olgusu çerçevesinde, mimari anlamların da (insanoğlunun dil ve programlama yeteneğine paralel olarak) şekilsel ve içeriksel kodların birbirine tercüme edilmesiyle oluştuğu öne sürülebilir. Kent-mimarisi disiplini bir biçim yapma sanatı olarak ele alındığında, içeriğin şekilsel olarak kodlanma süreci mimari anlamların ve deneyimlerin oluşumunda önem kazanır. Şekilsel kodlama bağlamında, mimari biçimin içsel ve ussal kuralları, yerel kelime dağarcığının evrensel bir sentaks ile bir araya getirildiği bir gramatik yapı oluşturur. Sosyo-kültürel anlamlarla yüklenen bu geometrik gramerin sergilediği döngülerin kırılma noktalarının sosyolojik dönüşümleri işaret ettiği ve bu ideal döngülerin yakınsanmasının ise, mimari içeriğin dilbilimsel bir rehabilitasyonun şekilsel enstrümanlarını içinde barındırdığı gözlenebilir. Bu bağlamda, dilin altyapısal özelliklerini oluşturan gramer ile mimari kompozisyonun temellerini düzenleyen geometri arasındaki paralel prensipler esas alınarak, tarihi ve mimari çevrenin morfolojik değerlendirmesi mantıksal bir tabana oturtulmaya çalışılmıştır. Kültürel kimlik ve sosyo-politik katılım arasında (dil aracılığıyla) iletişimin yeri, bir iletişim aracı olarak (kodlanmış kültürel bilgi aktarımı) rolünü teknolojik diğer araçlara devreden mimarlığın konumu ve global kültürün yerel kültürler üzerinde kurduğu etkinlikte dilin sistematik bir araç olarak kullanımı gibi çeşitli ve ilintili olgular karşısında tarihi çevre korumasının (bir şifre çözücü olarak) dilbilimsel tavrının nasıl olması gerektiği araştırılmaktadır. Bu tür bir yaklaşıma dayanak olabilecek çeşitli örnekler değerlendirilerek, bazı tarihi kentsel mekanların ve mimari yapıların gramatik özellikleri sergilenmeye çalışılmıştır. Kültürel (geleneksel) birikimin, mimarinin kamusal görevlerinden birini devralan iletişim teknolojileriyle uyuşabilirliği çerçevesinde, kültürel bilgiyi yeni bir formatta kodlama ve aktarma olasılıkları üzerinde durulmaktadır.

- Kitaplar
- Tezler
- Süreli Yayınlar

» İSTANBUL ETKİNLİKLERİ

1. Açılış

Maddi kültürün evriminin, insanoğlunun evriminin dışsal ve ileri bir boyutu olduğu geçtiğimiz yüzyılın başında pek çok evrim kuramcısı tarafından kabul edilmiştir. Kültürel evrimin temel unsurları, dil ve insanların ürettiği artefaktlardır ki bunlar arasında mimarlık ve mimari ürünleri içinde barındıran kent başlıca yer tutar. Dolayısıyla dil ve mimari arasındaki bağlantılar hem dilbilimciler hem de mimarlar açısından önemli bir araştırma konusudur. Mimarlık, dil ve dilbilimin içinde gerek edebi anlamda, gerekse yapısal olarak yer almışsa da, mimarlığın içinde dilbilimin ne ölçüde yer aldığı tartışılır. Geçmiş zaman ürünleri üzerinde yapılan yeniden yorumlamaların (ki bu da bir tür post-rasyonalizasyon olarak ele alınabilir), yaratıcılığın başlıca kaynağı olduğu tarih boyunca işaret edilmiştir. Bu çerçevede, mimarinin ve şehirlerin tarihleri, pek çok farklı şekilde açıklanabilme potansiyeli taşır. Bunlardan bir diğeri de mimariye yorum (hermeneutic) ve spekülasyon açısından yaklaşmaktır. Borden ve Dunster, bu yöntemin mimaride fiziksel birikimin ölçülmesi (survey) ile oluşan ampirik bilgi kadar değerli olduğunu vurgularlar. Bu yazı da, bilgi toplamanın tür ve araçlarını çeşitlendirmeye yönelik olarak, yeni çözümlene yöntemlerinden biri olan şekil gramerlerinin mimarideki kullanımını ortaya koymaya çalışacaktır. Mimaride ve mimarinin evrimini anlamada dilbilimi yeni açılımlar sunabilir mi? Bu sorunun yanıtı şüphesiz evet olacaktır, ancak 'nasıl' sorusunun cevabını ise bir tek şekilde verilemez. Mimari ve kentsel dönüşümde sürekliliğin, biçim veya mimari unsurların kendilerinden öte, şekiller ve onların mekansal transformasyonları arasındaki ilişkilerinde yatıyor olabileceği düşüncesi araştırmacıları değişimin izlenmesi ve ölçülebilir metotlarla incelenmesi yolunda yeni yöntemlerin arayışına yöneltmiştir. Burada, kentsel dönüşümün incelenmesinde morfolojik analizin ortaya koyduğu alternatif araçlardan biri ele alınmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda sözü edilen, dilbilimin sunduğu (ve nasıl sorusunun cevaplarını oluşturan) açılımlardan yalnızca bir tanesi burada tartışılmaktadır. Morfolojik unsur, dönüşümü anlamada tek başına yeterli olmamasına rağmen, çeşitli kriterlerin birbirleriyle bağdaştırılabileceği bir ortak düzlem oluşturur. Bu bağlamda, kentsel mekan morfolojisinin [kural-tabanlı sistemler yolu ile] evrimsel olarak algılanışı dilbilimsel bir çerçeveye - geometrik ilişkilerin gramatik ilkeler olarak tanımlanması ile - yerleştirilecektir. Ayrıca, bu çerçeve, mimari, dil, gramer, geometri ve kültür ilişkilerinin kesişimindeki bir kuramsal tabana dayandırılacaktır.

Öncelikle bu alt kesişim kümelerinden biri olan 'bir dil olarak mimarlık' kavramını biraz daha açalım.

2. Bir Yazın Olarak Mimari Çevre

Collins, mimari ve dil arasındaki analojinin kronolojisini inceliyor. Bu yüzden, bu süreçteki belirli dönüm noktaları ve buralardaki isimlerin katkılarını kısaca belirtmek yeterli olacaktır. Dil, toplum ve mimari arasındaki ilişkilendirmenin erken örneklerine Vitruvius'ta dahi rastlarız. Daha sonra, hem bir toplumun ayırt edici özellikleri olmaları bakımından, hem de paralel başlangıç, evrim, kullanım ve yapısal prensipler bakımından dil ve mimarlık arasında bir eşdeğerlik kurulduğu 18. Yüzyıl Fransa'sında Durand ile temelleri atılan ve A. Rossi'den C. Alexander'a kadar çeşitlenen Rasyonalist söylemde de, bunlar arasındaki bağlantıyı tipoloji kavramı kurar. Strüktüralist düşünce sistemi içinde Saussure, dilin kurallarının kültürde anlam ve iletişimin de kurallarını belirlediğini ifade eder. Bir diğer kulvarda ise, insanlık dillerinin gramatik yapılarındaki birlik ve benzerliğe dayanarak bunların altında yatan 'derin yapılarla' (deep structures) bir 'jenerik dil' modeli oluşturulduğunu ve dilin kavramlarına dayalı bu modelin mantık, dilbilim ve bilişim alanlarında bir şekilsel yapıya dönüştürüldüğünü görürüz. Dilin bu cebirsel mantığı tasarımda biçimlerin matematiksel olarak tanımlanmasına adapte edilebilmektedir. Nitekim bu konu gramatik yaklaşımda önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

Semantik ve semiyoloji ayrımı çerçevesinde ise, genetik kodifikasyonu DNA-RNA arasında bir bilgi tercümesi (dolayısıyla dilbilimsel bir olgu) olarak gören Eco, mimaride anlam konusunda da sentaks ve semantiğin ayrı ayrı incelenmesinin avantajlarına işaret eder. Eco'nun dilbilimsel anlayışı, March'ın ortaya koyduğu; sayıların, kodların kozmojenik ve gizemli bilgilerin, 'inşa-edilmiş biçime tercüme edilmişleri' ile bu noktada paralellik gösterir. Bu arada Foucault'ın dil ve şehir arasında kurduğu bağlantının da böylesi çalışmaların epistemolojik kaynaklarından birini oluşturduğu söylenebilir.

March'a göre tüm insan faaliyetleri şifreleme ve deşifrelerden ibarettir. Buna paralel olarak, Steadman (mimarlığı da kapsayan) kültürel evrim sürecinde miras kalan kümülatif bilginin (ki buna gelenek de denebilir) kodlanarak dil ve artefaktlar ile dışsal (exosomatic) olarak intikal ettiğini ifade eder. Bu bağlamda, zaman içinde şekillenen kentsel dokunun da, insanoğlunun sahip olduğu programlama ve dilbilimsel yetenek çerçevesinde tanımlanabilirliği konusu gündeme gelir. Kentsel yenileme de aktarılan kodlanmış kültürel bir bilgi türü olabilir mi? Diğer artefaktlarda bu aktarım gerçekleştiğine göre kent için de bu olgunun geçerli olması gerekir. Her ne kadar artefaktlar gibi bireysel kararlarla üretilmese de toplumsal bir üretim olarak kent bazı kültürel bilgileri kodlamakta ve katmanlar halinde biriktirerek aktarmaktadır. Bu sorunun cevabını bir sonraki bölümde daha detaylı olarak ele alacağız.

Bu çalışmada, sosyal mühendislikten bağımsız, salt bir biçim-yapma sanatı olarak kentsel mimaride, dilbilimsel analojinin analitik açıdan sahip olduğu büyük potansiyel incelenmektedir. Ayrıca, bu çözümlerinin sosyal mühendislikle ilişkilendirilmesinde üstlenebileceği rol üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla, şekilsel ilişkilerin bu ilişkileri etkileyen (ve biçime dışsal olarak atfedilebilen) faktörler ışığında araştırılması ve yorumlanması ile ilgilenilmektedir. Dilin ve geometrinin (kendilerini oluşturan sosyal ve sembolik öğelerinden sıyrılarak) soyutlanmasının bir tür engel teşkil edebileceği düşünülebilir iken, March'ın son çalışması, hemen her değerler sistemi ardındaki yarı-otonom bir şekilsel mantığın varlığını açıkça gözler önüne sermektedir. Wittkower'ın derlediği hümanist ilkelerin, ardındaki sayısal ve kriptografik ilkeler bütünü ile aralarındaki paralellik, morfolojik ve gramatik çalışmaların potansiyeli açısından dikkate değerdir. Bu yüzden mimari/kentsel arktektoniğin bağımsız olarak (diğer bir deyişle kural tabanlı biçimsel sistemler bazında) araştırılması, bize biçimsel ve sosyal bileşenler arası bağlantıları kurmakta yardımcı olabilecektir. Bilindiği gibi dil, Piaget'e göre öğrenilen, Chomsky'e göre ise evrensel ve genetik olarak insan beynine ön-programlanmış, her tür bilginin kodlanabileceği bir kurallar bütünü olarak görülebilir. Bu noktada, 'mimari de bir tür görsel dil olabilir mi?' sorusu ön plana çıkar. Özellikle evrimsel açıdan bakıldığında, biyolojik gelişimin devamı ve tamamlayıcısı olan kültürel evrimin önemli bir unsuru dil iken, maddi kültürün benzer özellikler

gösteren bir diğer unsur da fiziki çevre, artefaktlar ve dolayısıyla mimaridir. Steadman bu iki evrim türünün farklarını ortaya koyarken Darwin ilkeleri ile belirlenen biyolojik evrime karşın Lamarck prensipleri ile şekillenen kültürel evrimde sonradan kazanılmış özelliklerin de takip eden nesillere aktarılabildiğini vurgular. Blackmore ise maddi kültürel evrim sürecinde aktarılanın veya kopyalananın, ürünün kendisi değil ürünün kodladığı talimat ve bilgilerin olduğunu söylerken, bu aktarımın sadece düşey (nesilden nesile) olarak değil yatay olarak (bireylerin çevreden ve diğer bireylerden de etkilenerek veya kopyalayarak aktarımıyla) da yayıldığı mimetik süreçlere dikkat çeker. Sonuç olarak denilebilir ki, mimari ve dil benzer bilgi aktarım süreçleri olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, dilin altyapısını oluşturan kural tabanlı bir sistem olan gramer ile mimarinin altyapısını oluşturan tektonik arasında geometri aracılığıyla kurulabilen bir ilişkinin varlığından da söz edilebilir. Bu noktada mimari ürün ve yazılı metin arasındaki ilişkilerin çeşitli örnekleri üzerinde durmak da faydalı olacaktır.

Örneğin, Duncan'ın çalışması, Kandyan Krallığı sarayının peyzaj planlaması ile ilgili dini yazıtlarda tanımlanan 'cennet' arasında yaratılmaya çalışılan paralelliklere değinir. Ayrıca, Krallık muhaliflerinin yine bu metinlere dayanarak Kral'ın uygulamalarını yeren politik çekişmelerine yer verirken, mimari ve metin arasındaki ilişkinin sosyo-politik ve sosyo-kültürel boyutuna en güzel örneklerden birini oluşturur. March'ın çalışmasında verdiği örnekler de bu bağlamda değerlendirildiğinde, mimari ürün içinde belirli biçimler, oranlar, geometrik ve cebirsel ilişkiler şeklinde gizlenen yazılı metinlerin, yapıların spiritüel boyutuna geçişin araçları olduğu görülebilir. Buna benzer bir olguya Osmanlı ve Türk mimarlığında da rastlandığı daha önce ortaya konmuştur. Örneğin, S.H. Eldem'in sistematik bir şekilde incelediği Türk Evi plan tiplerinin oluşumu da parametrik bir şekil grameri ile ifade edilebilmektedir (Çağdaş, 1996). Kentsel yapı kompleksleri olan külliyelerin küçük mekansal ünitelerden modüller olarak nasıl oluşturulduğunu ortaya koyan Ataman, Cami mimarlığındaki gelişimi birim-bütün arasındaki ilişkinin sistematize edilmesi aracılığıyla yorumlayan Kuran, ve bazı Osmanlı yapılarındaki plan ve kesit oranlarının ebced hesabıyla dini önem ve anlam taşıyan değerler içerdiğine değinen Şenalp'in eserleri bu çalışmalara en temel örnekler olarak verilebilir.

Bu nokta bizi mimarinin dilbilimsel boyutu ile geometrik özellikleri arasındaki ilişki konusunun incelenmesine yöneltiyor ki bu bir sonraki bölümde mimari gramer kavramının da temellerini oluşturacaktır. Bu konuda, tasarım ve analiz stratejilerini inceleyen çalışmaların yanısıra, çeşitli mimarların projelerindeki ortak geometrik özelliklerin gruplandığı çalışmalar, mimariye dilbilgisel-geometrik çözümleme yaklaşımları içinde öncü çalışmalardan sayılabilir. Mimarlığın temel kavramlarını diagramatik olarak örnekleyen Baker, Ching, Unwin, Clark & Pause gibi yazarların çalışmalarından bazıları daha şimdiden mimarlık eğitimi literatüründe yerlerini almıştır. Ayrıca, bu ilişkileri cebirsel ve algoritmik bir çerçeveye oturtan ana kaynaklar da bulunmaktadır. C. Alexander'in çalışmaları bu tür yaklaşımlara öncülük etmiştir. Mitchell'in çalışmaları da bu kapsamda ele alınabilir. Bir sonraki bölümde değineceğimiz Stiny ve Gips'in eserleri ise bu çalışmalara daha görsel bir boyut kazandırırken yapay zeka ve jeneratif yaklaşımlar konularında da yepyeni ufuklar açmıştır.

Öyleyse, fiziksel çevrenin bir çeşit metin olduğunu gösterebilmek için bu metnin ne tür bir dil yapısı içinde belirlendiğini ve insanlık tarafından, kentsel coğrafya üzerine nasıl yazıldığını incelemeliyiz. Bu incelemeyi yaparken başvuracağımız iki temel kavram, mimarinin şekilsel boyutu ve geometrik karakteristikleri olacaktır.

3. Mimari Yazının Gramatik Altyapısı

Yukarıdaki açıklamaların ışığında, mimarinin bilgilerimizi aktardığımız ve davranışlarımızı yönlendiren bir görsel dil olduğunu söyleyebiliriz. O halde, böyle bir dilin yerel kelime dağarcığı ve hatta bunun da ötesine geçebilecek evrensel bir gramerinin de varlığı konusunda spekülasyon yapılabilir mi? Böyle bir yaklaşıma yön verebilecek bazı görüşlere burada yer verelim. Focillon sanatta kullanılan biçimlere hükmeden içsel kuralların varlığından söz eder. Simon da 'yapayın bilimi' yaklaşımında içsel ve ussal olan şekilsel ilkeleri vurgular. Ayrıca, Kubler sanat tarihinde ikonografik vurguyu dengelemek için serilerin ve zincirleme yapıların incelenmesi gereğini ortaya koyarken, sanattaki biçim ve içerik ayırımında, içeriğin biçimden daha sık

değişmesinden ötürü stilistik dönüşümün ölçütünün biçim olması gerektiğini söyler. Demek oluyor ki, tasarımda biçimin içsel kurallarından oluşan bir altyapıdan söz etme olasılığı olduğu gibi, buna bağlı olarak tasarımın görsel diline ait gramatik yapının da, bu şekilsel altyapı ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Gerçekten de, bir dil olarak mimarinin grameri incelenerek olursa, Simmelci bir yaklaşımla, 'formun iç rasyoneli' ile 'dış atıflar' arasında (analitik bağlamda) bir ayırımı gitmek, birincinin yarı-otonom niteliği ve ikincinin de değişkenliği göz önüne alındığında, kaçınılmaz görünmektedir. Bunlar arası bağlantının da her ikisinin ortak kronolojik gelişimleri olacağı söylenebilir. Geometri de bu bağlantının kurulmasını yönlendirebilecek soyut ve sistematik yapıya sahip önemli araçlardan biridir. Örneğin, Roma İmparatorluğu dönemi kentlerindeki ve A.B.D. metropollerindeki ızgara planların sosyokültürel anlamları arasındaki farkların değerlendirilmesinde, biçimin içsel kuralları ile her birine atfedilen değişik sosyokültürel değerlerin ayırımı, söz edilen yöntemin özüne ilişkin ipuçlarını sunar.

Görülüyor ki, mimari (ve onun bir üst ölçeği olan kentsel tasarım) şekilsel bir dildir ve bu dilin grameri de onun morfolojik yapısı ve geometrik ilişkileri kapsamında araştırılabilir. Bu noktada, formal değerlendirmelerin redaktif olduğuna yönelik eleştirilere verilebilecek yanıt, biçimsiz sanat ve mimarinin bir boyutu olamayacağı ve biçimin, içeriğe dair bir önkoşul olduğu, aksi takdirde geliştirilecek retorik eksik ve hastalıklı olabileceğidir. Bu yüzden ki, bir sonraki bölümde formal gramerlerin sosyokültürel çözümlemesine değinilecektir. Ayrıca, biçimi mimari alanda bilimsel araştırmanın temel araçlarından biri olarak da tartışmak gerekir; özellikle bilimsel çözümlemenin mimari teoriyi ne dereceye kadar besleyebileceği açısından bu oldukça önemli sonuçlar doğurabilir. Mimari disiplinin - sosyal bilimler veya fen bilimleri metodları haricinde - kendisine özgü, açık amaç, mod ve kurallara dayalı sistematik bir çalışma programından yoksun olduğu görülür. Belki de bu sebeptendir ki, çözümlemeye yer vermekle birlikte 'normatif' ağırlıklı kalan mevcut tasarım teorilerinin yanısıra 'analitik' mimari kuramlarının da geliştirilmesi giderek önem kazanmaktadır. Mimarlık bünyesindeki 'derin yapıların' gündeme getirilerek, gelenek, mekan, koruma gibi kavramların da bu çerçevede tanımlanması, bu tür teorilerin geliştirilmesi bakımından faydalı olacaktır.

Şu ana kadar yapılan tartışmalar sonucu varılan bu noktada, mimari dilin incelenmesinde morfolojinin etkin yerinden sonra şimdi de şekli (biçimi) oluşturmada esas araç olduğundan geometrinin rolüne değinmek gerekir. Kurallar ve biçim olmadan mimariyi okumak, özellikle de onu kültürün bir yansıması olarak yorumlamak kolay değildir. Bu yüzden geometri, mimarlığı hem okumada hem de gerçekleştirmede temel unsuru teşkil etmektedir. Mimari aktivitenin özünü açıklarken, vücudun mekanda yer kaplaması ve onun zaman içinde hareketinin bir anlam aracı haline gelmesi dolayısıyla mimari deneyim ve algının "geo-metrik" olduğu görüşü ifade edilmiş ve "geometrinin sembolik boyutundan koparılmasının Modern Bilimin krize girmesine yol açtığı" ileri sürülmüştür. Bununla birlikte Rykwert, biçimin kendisine yüklenen dışsal değerleri aştığı pek çok örnek sunar. Benzer biçimlerin farklı dönem ve coğrafyalarda değişik anlamlar yüklediği örnekler arasında, daha önce değinilen ızgara planlardaki farklı algı ve deneyimler sayılabilir. Bu noktada, geometrinin a priori niteliği ile bunun 'içerik' üzerindeki etki derecesinin anlaşılması oldukça önem taşıyor. Russell, geometriyi deneyim ve algı üzerinde a priori sayar ve onu maddeye, sebebe ve başlangıca bakılmaksızın analiz edilip sınıflandırılacak bir bilgiler bütünü olarak görür. Biçimsel ve materyal olmak üzere iki tür unsurun bilgiyi oluşturduğu bu görüşte, birinci grup bilgiyi mümkün kılan postüllardan oluşurken diğer grup da bu formüllerle tanımlanan ve biçimin içeriğini dolduran (deneyim ve algılara dayanan) içerikler bütününden ibarettir. Russell'a göre, "ilk grup entelektüel bir konstrüksiyon iken diğeri sübjektif girdi ve algılara bağlıdır. Materyal unsurlar biçimsel unsurları zedelemeyen değiştirebilirken biçimsel unsurlar tüm düşünsel kuralları ve bilgimizi eşzamanlı olarak çökertmeden değişemediğinden a priori niteliğe sahiptirler". Bu görüş, Simmel'in biçim-içerik ayırımı ile olduğu kadar, Popper'in tanımladığı "üçüncü saha"nın kapsamında da yer alan dil ve artefaktların otonom niteliği konusundaki görüşüyle de örtüşür.

'Bir fikrin dışavurumu' olarak tasarımın iki temel unsuru olduğu söylenebilir; nesnelere ve kurallara. Bunlar biçimler ve geometrik ilkeler olarak da ifade edilebilir. Bu noktada Stiny ve Gips'in geliştirdikleri şekil gramerleri konusunun temel prensiplerini açıklamak yararlı olacaktır. Sanatsal stilleri kural-tabanlı sistemler

olarak tanımlamak amacıyla ortaya atılan şekil gramerleri, kuramsal temellerini 19. yüzyıldaki sınıflandırma hareketlerinde, Goethe'nin Urpflanze ile ortaya attığı permütasyon sistemlerinde ve Durand'ın buradan yola çıkarak geliştirdiği jeneratif ve sentetik yaklaşımlarda bulur. Chomsky'nin dilleri karakterize etmek için önerip, "jenerik gramer" adını verdiği modelde esas dayanağını bulan şekil gramerleri, mevcut örnekler üzerinde tarif ve analiz amaçlarıyla kullanıldığı gibi jenerik amaçlı ve hatta parametrik olarak da kullanılmaya başlayıp çeşitli yazılımlar geliştirilmesinde ve hatta yapay zeka alanında da yeni ufuklar açmakta kullanılagelmiştir. Oldukça kapsamlı bir yapıya sahip olan gramatik yaklaşımın özünü yer darlığı sebebi ile sadeleştirdiğimizde şöylece özetlemek uygun olacaktır. Genel olarak, bir seri 'şekil kurallarının' 'ilk-biçim'e çeşitli etkiler altında 'son-biçim'e ulaşıncaya kadar uygulanması ile oluşan tasarım süreci, kendi içinde pek çok sosyo-kültürel ve teknik bilgiyi de kodlar. Bu sürecin altında yatan mantıksal zincirin görsel veya algoritmik olarak ortaya konması ve buna paralel olarak da, zincirin, bu sürece etki eden faktörlerle ve süreç içinde kodlandığı düşünülen bilgilerle ilişkisinin yorumlanması gramer çalışmalarının kapsamını oluşturur. Şekil gramerleri rasyoneli olarak da ifade edilebilecek öğeler, 'ilk-biçim', buna uygulanan kurallar olan şekiller ve bunların mekansal ilişkilerinden oluşan 'sentaks' ve bu kuralların uygulama düzenlerinin belirlediği 'döngüsel yapılar' dır. Mimari tasarımın çözümlenmesindeki bu gramatik anlamlandırma sürecinde karakteristik öğenin 'tekrar eden yapılar' olduğu söylenebilir çünkü araştırmaların çoğunda belli bir stile, mimara, belirli bir gruba veya yöreye ait ürünler arasında, şekil ve kurallar farklılaşsa bile, döngüsel yapıların devamlılığını koruduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma da, buradan yola çıkarak herhangi bir kentsel mekanın zaman içindeki dönüşümünün de gramatik çerçevede tanımlanabilirliğini sorgulamaktadır. Bir artefakt olarak kent mekanının sahip olduğu görsel ve şekilsel dilin, o mekanın tarihsel dönüşümü ile ortaya çıkabilen geometrik gramerine, ne tür anlamlar yüklenebilir ve ne tür değerler atfedilebilir? Hep birlikte görelim...

4. Mimari Gramerin Sosyokültürel Açından Çözümlemesi

Kentsel dönüşümün bir yandan fiziksel bir boyutu varken diğer yandan da politika, ekonomi ve coğrafya gibi diğer faktörlerce belirlenen sosyokültürel bir boyutu da vardır. Daha önce de belirtildiği gibi istenilen çözümlenmeye ulaşabilmek için kronolojik gelişmelerle bağlantıları sağlanan bu iki boyut arasındaki paralel süreçler inceleme konusu edilmelidir. Dilde olduğu gibi mimari gramerdeki distorsiyon ve semiyolojik çözünme arasında bağlantı olabileceği olasılığı üzerinde durulacaktır.

Sosyokültürel bağlamın fiziksel olarak ortaya çıktığı en önemli unsur kuşkusuz mimari mekan, özellikle de kentsel mekandır. Mead'ın "inşa etme, kültürün artefaktlarla yayılmasıdır" ifadesini göz önüne alırsak mekan da 'kültürel aktarım olarak binadan', Hillier'in belirttiği gibi, 'teorik erek olarak mimariye' geçişte esas unsur olarak ortaya çıkar". Aslında, 'mekan' sosyokültürel hayata o kadar entegre olmuştur ki, nesnel ve bağımsız bir varlık olarak artık neredeyse görülmez hale gelmiştir. Bunun başlıca sebebi de, mekanın her bir bağlamda ayrı bir insancıl vasıta ile bağdaştırılmasıdır. Kentsel mekanın dönüşümünü bir tür 'şifreli aktarım' olarak düşünüldüğünde, bu iç içe geçmiş parçaları ayırmaya yarayabilecek başlıca yöntem, biçimin dilinin incelenmesi olabilir. Çünkü Simmel'in biçim ve içerik ayrımı ve bu ayırmada Chomsky'nin 'derin yapılarının' mimari disipline adaptasyonları yeni çözümlenme imkanları yaratmaktadır.

Bu şekilsel dilde sosyokültürel anlamlar yüklenebilecek bu tür yapıların niteliğini anlayabilmek için kültür-spesifik değer ve bilgiler bütününün aktarımı ve dışavurumu için biçim ve içerik arasındaki ortak vasıfların nasıl artiküle edildiğinin anlaşılmasının önemi büyüktür. Bu artikülasyonların incelenmesinden önce, tartışılması gereken bir kavram olarak, 'tekrar eden döngüler' olgusu karşımıza çıkar çünkü bu döngülerin aranan bağlantıyı kurmada tarih boyunca çok önemli rol oynadığı dikkat çeker. Tekrar olgusunun insanlık üzerindeki rolü üzerine pek çok düşünür ek olarak Rykwert, insanlık ürünlerini ritmik değerlerin dışavurumu olarak niteliyor. Tartışmalı olmasına rağmen, dönüşüm olgusu içinde bazı sabit karakteristiklerin bulunma olasılığının pek çok çok-disiplinli çalışmanın sonucu olarak ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda, çoğu transformasyon türünde biçimsel ve içeriksel değerler değişse de 'ritmik artikülasyonun' sabit kalabildiğini

gözlemek mümkündür. İşte yukarıda aranan bağlantı ve kültürel aktarımdaki sürekliliğin özünün bu noktada yattığı düşünülebilir. Mimaride de hiçbir biçimin temelde yeni olmaması ve birtakım sabit eğilimler veya dönüşüm boyunca altta yatan sürekliliğe hükmeden kuralların gözlenebilmesi bu görüşü doğrular niteliktedir. Bu eğilimlerde (Rykwert'in de örneklediği gibi) yer ve zamandan bağımsız, şekilsel ve onların mekansal ilişkilerine yoğunlaşan ilkeler gözlenebildiğine göre, mimarının de bir görsel-şekilsel dil olarak (müdahaleye, değişikliğe, eklemlenmeye ve senteze imkan tanıyıp yönlendiren) altta yatan düzenini yine onun şekilsel gramerleri belirler diyebiliriz.

Bu noktada, mimaride biçimin evriminin zaman içinde sürekli kaydedilmesi kavramı öne çıkar. Loewy'nin 'evrim tabloları' buna örnek olarak verilebilir. Le Corbusier'in de bu tür bazı çalışmaları vardır. Burada gözlenebilen dönüşüm eğilimleri, biçim ve içerik arasında bağlantılar kurulmasına yardımcı olabilir. Bir diğer önemli nokta da, bu oluşturulan tabloların yorumlanması ve yapılacak müdahalelerde mevcut, süregelen veya olması gereken döngülerin (pattern) yakınsamasıdır. Mimarlık tarihinde başarılı olarak değerlendirilebilecek dönüşüm ve müdahalelerin bu yakınsamalar açısından incelenmesi yeni bir araştırma alanı teşkil eder. Örnek olarak, San Marco Meydanının dönüşüm aşamaları incelendiğinde, bazı döngüsel ilkelerin asırlar boyu yakınsaması çabasının da pek çok diğer yorum gibi bu kentsel şaheserin yaratılma süreçlerini ifade edebildiği görülür (Çetin, 1999).

Denilebilir ki, 'tekrar eden yapılardaki' kırılma noktaları önemli göstergelerdir ve bu tür gramatik düzenler, sosyal, politik ve ekonomik olarak belirlenen kültürel bağlamın radikal değişikliklerinde önemli deformasyonlara uğrar. Gramer çalışmaları da, bu kırılma ve deformasyonları, ele alınan mekanların geometrik özellikleri ile ilişkilendirerek inceler. Daha önce de tartışıldığı gibi, geometri bu tür çözümlenmelerde kendi tanımlarının ötesinde açılımlar sunabilmektedir. Örneğin, Doxiadis, Antik Yunan kentsel mekanları arasındaki farkları belirleyen İonik ve Dorik kent planlama düzenlerini, derin geometrik ve cebirsel analizler aracılığıyla keşfedebilmiştir. Düzgüner'in Procopius'un Constantinopolis'i biçimsel olarak tasvir ettiğini kitabını analiz ettiği çalışmasında da bu tür bir kentsel geometrik mantığa rastlamak mümkündür. Buna ek olarak Burnside'in, tasarımcısı tartışılan bir yapının gerçekten Terragni'ye ait olduğunu, mimarın diğer yapı planlarını, yakın çevreye yaklaşımını geometrik olarak inceleyip, söz konusu yapının geometrisi ile karşılaştırarak nasıl ortaya koyduğu da geometrinin yorumbilimsel boyutunun bir diğer göstergesidir. Wightman da kompleks geometrik araştırmalar sonucu Roma forumlarının bir araya gelişinde bir tür (geometrik-cebirsel) jenerik model olduğunu ileri sürebilmiştir. March'in hümanist mimari prensipleri arkasında yatan geometrik ve matematiksel ilkeleri incelediği çalışması da bu konuda başlı başına bir örnek teşkil eder. Buradan yola çıkıldığında, benzer pek çok örnek sıralanabilmekle birlikte, Foster'in Carre d'Art müzesindeki yaklaşımı 'bağlamsal (contextual) mimariye' geometrik bir boyut getirmesi bakımından önemli görülebilir.

Bu aşamada, geometrik yapılardaki zaman içinde gözlenebilen kırılma ve deformasyonların sosyokültürel anlamı konusunda ilgili olarak bazı somut örnekler vermek faydalı olacaktır. Gramer çalışmalarının en ilginç örneklerinden biri - gramatik çözümlenmenin bu toplumun sosyal yapısı ile gösterdiği paralelliği bakımından - Afrika'daki Ndebele Evleri üzerine yapılan gramatik araştırmadır. Burada görülür ki, evlerin gelişme şemaları tek odalı ev planından, L ve U planlara doğru, odaların bir tür açık alan etrafında eklemlenmelerinden oluşur. Bu eklemlenme simetri aksının sadece bir tarafında ve tek diyagonal yönde (vektörel olarak) gelişmektedir. Altta yatan bu gelişim aksları sisteminin, toplumdaki çekeşlilik ve bu eşler ile onların oğulları arasındaki hiyerarşik sraya göre belirlendiği gözlenir. Bu da, toplumdaki ataerkil yapının fiziksel çevreye yansımaları yönlendiren şekilsel ilkelerle birebir örtüşmektedir. Bunu bir adım öteye götüren bir diğer örnek olarak, daha önce de değindiğimiz bir tür karşılaştırmalı çalışma verilebilir; çeşitlenmiş ve tutarlı kentsel dönüşümün ender örneklerinden olan San Marco Meydanı, sürekliliğinin altındaki ekonomik ve politik yapıyı yansıtan düzenli bir gramatik yapı sergilerken, Taksim meydanı gibi sosyo-politik çalkantıların fiziksel kargaşaya dönüştüğü bir meydan da, kendi dönüşümü gramatik olarak incelendiğinde, bu çalkantılarla (kronolojik olarak) paralellikler gösteren ciddi kırılma ve deformasyonlar sergiler (Çetin, 1999). 2005 yılında İstanbul'da düzenlenen 22. Dünya Mimarlık Kongresinde bir atölye çalışmasıyla yer alan Çolakoğlu'nun geleneksel Mardin evlerinin

tipolojik yapısını bir biçimsel gramer olarak tanımlayarak, bu çerçevede modern konut üretimine ışık tuttuğu çalışması da mimarlık – gramer ilişkisini ortaya koyan önemli örneklerdendir. Böylece her örnekte, biçimsel geometrik yapı ayrı ayrı sosyokültürel değerler yüklenerek, mimari şekillerin anlama yüklenme süreçlerini gözler önüne serer. Bu tür çözümler, mimari ve yakın çevre ile bağlam (ki bu çeşitli alt başlık ve seviyelerde ele alınabilir) ilişkilerinin incelenmesinde - özellikle mimarlık eğitimi alanında - büyük faydalar sağlayabilir.

5.Tartışma

'Gelenek', estetik deneyim ve kültürel bilgi birikimi olarak ele alındığında temel olarak bir dilsel ve yorum-bilimsel süreçtir ve sanatsal objelere (kent ve mimari dahil) verilen anlam ve beklentilerin sorgulandığı bu süreçte yapılan ardışık yorumlamalar (post-rasyonalizasyon), toplumun kendisini algılamasını sağlayan bir iletişim yöntemidir. Günümüzün çoksesli iletişim(sizlik) ortamından eksik gibi görünen düzen ve gramer, toplumsal konuşmayı ve yaşantıyı yenileme, dönüştürme ve kalitesini artırma aracı olarak görülebilir. Böylesi bir gramerin derinleşen katmanlarında ise kültürel zenginliğin ileri boyutlarına ulaşmak olasıdır. Yüksek iletişim teknolojilerine rağmen kronik bir iletişimsizlik sorunu yaşayan günümüzün "popüler medya toplumunda", yapıllı çevredeki iletişimsizlik sorununun altında çok dillilik ve diller arasındaki uyumsuzluğun arkasında da gramatik uyumsuzluk problemi yatmaktadır. Başlangıçta da belirtildiği gibi bu tür uyumsuzluklara yol açabilecek müdahaleler, mevcut tarihi kentsel çevrenin şekil gramerlerinin korunması ve bozulan gramatik yapıların restorasyonunu gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, gramer konusundaki mevcut derin literatür birikiminden faydalanarak tarihi çevrenin de gramer olarak tanımlanması olumlu sonuçlar verebilecektir.

Özet olarak, bu çalışmada mimari, evrimsel açıdan ve spekülatif olarak ele alınıp, kültürel bağlamıyla ilişkisini geometrik bir dil aracılığıyla kuran bir olgu olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Mimarlığın morfoloji, evrim, linguistik ve geometri ile ilişkileri, epistemolojik çerçevede incelenmiş, literatürdeki gramer çalışmalarında yer alan ve Türkiye bağlamında geliştirdiğimiz karşılaştırmalı örneklerle de desteklenmiştir. Bu çalışmayla, kentsel mekanların dönüşümünün altında yatan bir şekilsel düzenin olup olmadığı araştırılmış ve bu düzenin tarihi dokulara müdahaleleri düzenleyecek bir niteliğe sahip olup olmadığı sorgulanmıştır. Ayrıca, kentsel dönüşümün geleneksel bilgi ve değerleri aktaran bir tür kodlama sistemi olup olmadığı tartışılmıştır. Mekanın sadece anlık durumuna değil, tüm dönemlerine (diğer bir deyişle katmanlaşmasına) hitabeden bir anlayışın oluşturulmasına yönelik retrospektif ve sentetik bir tür çözümlenme yönteminin, tasarımı kurgulama süreçlerine dolaylı da olsa bir katkısının olacağı düşünülmelidir.

Şüphesiz, dilbilimsel bakış açısı bir post-rasyonalizasyon süreci ve yorum-bilimsel bir değerlendirme yöntemidir ve her ne kadar March tersini iddia etmekte ise de gramatik özellikler (göstergesel özellikler dışında - Bkz. Taşkiran, 1997), tarihte – en azından kent ölçeğinde – üzerinde uzlaşılarak dile getirilmiş bir tasarım kriteri olmamıştır. Buna rağmen dilbilimsel değerlendirme yönteminin sunduğu okuma ve kodlama olanağı yepyeni açılımlar sunabilmektedir. Bu yüzden sunulan potansiyelin kullanılması gerekmektedir. Çünkü her yeni yorumlama mimari çevreyi (dolayısıyla kültürü ve yaşamı) dönüştürür ve zenginleştirir.

Sonuç olarak denilebilir ki, mimarlık şekilsel bir gramere sahip olan görsel bir dildir ve bu gramer geometrik ve/veya cebirsel bir mantığa dayandırılabilir. Bu morfolojik gramer bağlı olduğu değişken sosyokültürel bağlamdaki önemli oluşumları ve dönüşümleri, yukarıdaki örneklerde sergilendiği gibi, meydana getirdiği kırılma ve deformasyonlar aracılığıyla yansıtır. Bu çerçevede, 'mimari anlamın' şekilsel ve içeriksel kodların birbirine tercümesiyle oluştuğu söylenebilir. Şekil gramerleri de bu anlamda çözümlenmeye yarayan araçlardan yalnızca bir tanesidir. Mimarideki sürekliliği, biçimlerin ötesinde ve onların altında yatan ilkeler çerçevesinde tanımlamak semiyolojik çözünmenin ötesine geçilmesinde çok daha büyük katkılar yapacaktır. Çünkü gramatik yaklaşımda, diğer formalist teori ve söylemlerden farklı olarak, biçimsel boyut, herhangi bir stil veya görsel dile dönüştürülerek sunulmamıştır. Biçim yapma sanatı olarak mimarının anlaşılmasında, alternatif bilimsel bir çözümlenme aracının incelenmesine yönelik olan bu çalışma, mimarlığı anlamak, öğretmek ve

yeniden kurgulamak yönünde yeni ufuklar açabilecek niteliktedir. Süreklilik kavramının görselden mantıksal süreçlere ve dijital teknoloji ortamına kaydığı bir ortamda, 'diagramların görselleşmesi' tehlikesine düşmeden, gramatik çalışmaların burada açıklanan potansiyeli değerlendirilmeli ve mimarlık ortamına, uygun bir kapsamla entegre edilebilmelidir.

Bu doğrultuda, 1970lerden bu yana geliştirilmekte olan Şekil Gramerleri yaklaşımı bir araç olarak kullanılabilir. Temel olarak, mimari tasarımı bir ilk-şekil ve son-şekil'e ulaşıncaya kadar kompozisyona ardı ardına uygulanan [belirli etiketlerle nerelere ve hangi sırada uygulanacağı belirlenen] şekil-kurallarından (sentaks) ve bu kuralların döngüsel-yapılarından ibaret bir kodlama süreci olarak ifade eden bu şekil-gramer yaklaşımında, tersine döndürülerek analiz amaçlı olarak kullanılabilen bu süreç, tipolojik tasarım yöntemi çerçevesinde jeneratif amaçlı olarak da kullanılabilir. Bu yöntem, Londra ve Cambridge'de Sir Leslie Martin, sonraları Philip Steadman ve Lionel March gibi isimlerce temelleri atılan ve daha sonra, UCLA ve MIT gibi üniversitelerde G.Stiny, J.Gips ve T.W. Knight gibi araştırmacılarca geliştirilmeye devam edilmekte olup, çeşitli alanlarda uygulanmaktadır. Bu mantıksal dizge, kültürel ve sosyolojik yapı ile ilişkilendirildiğinde oldukça önemli ipuçları sergileyebilmektedir.

Böylece, bir projenin veya tasarımın anlatımında ve değerlendirilmesinde ana konuşma dili, yabancı diller, grafik diller, programlama ve sanal yazılım dillerinden sonra, mimarların 'fethetmesi' gereken yeni bir alan olarak da karşımızda şekil dilleri ve gramerleri belirlemektedir...

Bu yazı 1999 yılında Sheffield Üniversitesinde tamamladığım "Formal Grammar Analysis of Urban Transformation; Urban Renewal of historic Town Centres in Turkey After 1980s" başlıklı doktora tezime esas alınarak, ağırlıklı olarak 2003 yılında Gazi Sanat Dergisinde yayınlanan "Mimarlıkta Dilbilimsel Çözümleme, Şekil Gramerleri" ve 2001 yılında Mimarist dergisinde yayınlanan "Kültürel Varlığın Korunması ve Yenilenmesi Sorunsalı; Tarihi Çevrede Dilbilimsel Yozlaşma" adlı makalelerimden derlenerek oluşturulmuştur.

Kaynakça

Abel, C., (1980), "The language analogy in architectural theory and criticism", Architectural Association Quarterly, Sayı:12+3, Sayfa: 39-47.

Alexander, C., 1964. Notes on the Synthesis of Form, Harvard UP: Camb. Mass.

Ataman, A., 2000, Bir Göz Yapıdan Külliye; Osmanlı Külliyelerinde Kamusal Mekan Mantiği, Mimarlar Tasarım Yayınları, İstanbul.

Baker, G., 1989. Design Strategies in Architecture; An Approach to Analysis of Form, Van Nostrand Reinhold; New York.

Barthes, R., (1997), "Semiology and the urban", Rethinking Architecture; A Reader in Cultural Theory (ed. Neil Leach). Routledge: New York.

Blackmore, S.J., 1999. The Meme Machine, Oxford UP.:Oxford

Burnside, J.D., 1998. "A New Take on Terragni", Journal of Architectural Education, Vol.51, No.4, sf.224-31.

Chomsky, N., (1972), *Studies on Semantics in Generative Grammar*, Harcourt Brace Javonovich: New York.

Clark, R.H. ve Pause, M., 1996. *Precedents in Architecture*, Van Nostrand Reinhold; New York.

Collins, P., 1965. *Changing Ideals in Modern Architecture*, Faber & Faber; Londra

Conzen, M.R.G., 1969, *Alnwick, Northumberland; A Study in Town Plan Analysis*, Inst. British Geographers; London.

Çağdaş, G., (1996), "A shape grammar; the language of traditional Turkish houses", *Environment and Planning B: Planning and Design*, Sayı: 23, Sayfa: 443-64.

Çetin, M., 2003 "Mimarlıkta Dilbilimsel Çözümleme, Şekil Gramerleri" (*Linguistic Analysis in Architecture; Shape Grammars*), [with Abstract in English], *Gazi Sanat Dergisi*, N. 3, pp.41-50.

Çetin, M., 2001 "Kültürel Varlığın Korunması ve Yenilenmesi Sorunsalı; Tarihi Çevrede Dilbilimsel Yozlaşma" (*The Problem of Conservation & Renewal of Cultural Heritage; Linguistic Degeneration in Historic Town Fabric*) [with Abstract in English], *Mimarist*, N. 2, pp. 40-48.

Çetin, M., 1999a "Principles of Urban Transformation; A Grammatical Interpretation", *Transformations of Urban Form; From Interpretations to Methodologies*, Proceedings of the 6th International Seminar on Urban Form (ISUF), 23-6 July, Alinea Editrice: Florence, pp. FM 2.7-10.

Çetin, M., 1999b "A Tale of Two Cities; The Grammar of Urban Transformation", *La Città Nuova*, Proceedings of the 1999 ACSA International Conference, 29 May-2 June, Rome, Association of Collegiate Schools of Architecture Press: Washington D.C., pp. 417-22.

Çetin, M., 1999c "Formal Grammar Analysis of Urban Transformation; Urban Renewal of historic Town Centres in Turkey After 1980s", Ph.D. Thesis (2 volumes), University of Sheffield, 500pages (unpublished thesis).

Doxiadis, C.A., 1972. *Architectural Space in Ancient Greece*, MIT Press; Camb., Mass; London, England.

Duncan, J.S., 1990. *The City as Text; The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyan Kingdom*, Cambridge UP; Cambridge.

Duzguner, F. 2004, *Iustinianus Döneminde İstanbul'da Yapılar; Procopius'un birinci kitabının Analizi*, (ISBN 975-6561-56-4) Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Ergüden, A. (2000), "Toplumsal Konuşma Grameri ve Dilde Metafor", XXI, Sayı:1, Sayfa:22-24.

Focillon, H. (1948)[1934, Paris], *The Life Of Forms* (Tr.C.B.Hogan & G.Kubler), New York

Foucault, M. (1973) [1966], *Order of Things; an archaeology of the human sciences*, Vintage Books: New York

Gadamer, H. (1976), "Aesthetics and Hermeneutics", *Philosophical Hermeneutics* (ed. D.E. Linge), Londra.

Herbert, T. & Sanders, I. 1994. "African Shape Grammar: A Language of Linear Ndebele Homesteads", *Environment & Planning B; Planning and Design*, 25. Yıldönümü Özel Sayısı, sf. 86-91.

Hillier, B., 1993. "Specifically Architectural Theory; a partial account of the ascent from building as cultural transmission to architecture as architectural concretion", *The Harvard Architecture Review*, Vol.9, s. 9-27.

Knight, T.W. 1994. *Transformations in Design*, Cambridge UP; Cambridge.

Kubler, G. 1962. *The Shape of Time; Remarks on the History of Things*, Londra.

Kuran, A. (1968), *The Mosque In Early Ottoman Architecture*, University Of Chicago Press: Chicago.

Levi-Strauss, C. (1977) [1958], *Structural anthropology* (tr. C.Jacobson), Penguin: Harmondsworth

March, L., (1998), *Architecture Of Humanism*, Academy Editions: Londra.

Mead, M., 1966. "Transmission of Culture Through Artefacts", *Continuities in Cultural Evolution*, Yale UP; New Haven

Mitchell, W.J. (1990), *The Logic of Architecture; Design, Computation and Cognition*, MIT Press:Londra

Russell, B., 1996 [1897]. *An Essay on the Foundations of Geometry*, Cambridge UP; Cambridge

Simon, H.A., 1969. *The Sciences of the Artificial*, Camb. Mass

Steadman, P., 1979, *The Evolution of Designs*, Cambridge UP, Cambridge.

Steadman, P. & March, L. (1971), *The Geometry of Environment*, RIBA: Londra.

Stiny, G. & Gips, J., 1975, *Pictorial & Formal Aspects of Shape and Shape Grammars*, Birkhauser, Brussels.

Şenalp, M.H. (1988), *Sinan bin Abdülmennan*, Lale: İstanbul.

Taşkıran, H.İ. (1997), *Yazı ve Mimari*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul

Wightman, G. 1997. "The Imperial Fora of Rome", JSAH, Vol.56, No.1, sf. 64-85.

Yorumlar

Yeni Yorum Ekle

Henüz bir yorum yapılmamıştır

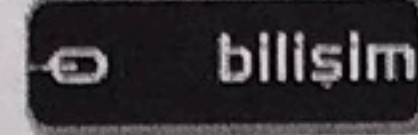
Sponsorlar

arkitera.com

www.arkitera.com

www.iletisim.com.tr

www.redbilisim.com

[Bize Ulaşın](#) [Kullanım Koşulları](#)

POWERED by RED